

Ondrašínová, Michaela

[Hamar, Eleonóra. Vyprávěná židovství: o narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit]

Religio. 2011, vol. 19, iss. 1, pp. 134-137

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125362>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ra cudzojazyčného diela. Snažili sa teda držať čo najviac originálnych významov hebrejských slov, a to aj za cenu toho, že sa väčšinou museli vzdať zvukomalebnej stránky básne. K tomuto rozhodnutiu dospeli autori aj na základe dlhého vývoja, ktorý hebrejčina prekonala od čias Ibn Gabirola až po súčasnosť. Bolo potrebné urobiť krok späť, smerom k biblickej hebrejčine, a hľadať významy jednotlivých slov i celých výrokov predovšetkým v *Tanachu*. Napriek tomu sa mnohokrát stalo, že sa konkrétny výraz javil jednoducho nepreložiteľný a autori si museli pri tvorbe slovenského významu slov vypomôcť ďalšími hebrejskými spismi (*Daat Mikra*, hebrejským slovníkom *ha-Milon hechadasch*), slovenským prekladom Svätého Pisma alebo prekladmi *Koruny kráľovstva* do iných jazykov, do modernej hebrejčiny, nemčiny, angličtiny alebo ruštiny. Často to však nestačilo a autori sa pri hľadaní slovenských ekvivalentov hebrejských slov museli podujat na kompletnú rekonštrukciu jednotlivých významov, pričom vždy museli brať do úvahy celkový významový kontext. Súvisí to pravdepodobne so zámerom oboch autorov, predložiť odbornej verejnosti nie umelecké, ale filozoficky a teologicky fundované dielo.

V podrobnom komentári Mičaninová, autorka viacerých štúdií k stredovekej židovskej a islamskej filozofii, venuje pozornosť každej strofe zvlášť, aby poukázala nielen na možné vysvetlenia básnickým obrazov a metaforických vyjadrení hymnusu, ale aj na kontinuitu a syntetický charakter Ibn Gabirolovho myslenia. Kniha je určená tak pre čitateľov, ktorí chcú pokračovať v poznávaní stredovekej židovskej filozofie, ako aj pre tých, ktorí sa jej čaro ešte len chystajú objaviť.

KRISTINA BOSÁKOVÁ

Eleonóra Hamar, Vyprávěná židovství: O narativní konstrukci druhoheneračních židovských identit,

Praha: SLON 2008, 244 s.
ISBN 978-80-7419-004-9.

Titul knihy *Vyprávěná židovství* je nejen poetickým názvem, ale i kondenzovaným vyjádřením tematického a teoretického zaměření výzkumu stojícího u základů této knihy. Odkazuje k bližšímu určení skupiny informátorů a informátorek autorky a základnímu tématu výzkumu i k teoretické perspektivě, z níž autorka k celému výzkumnému procesu i získaným datům přistupovala. Zmiňovaný výzkum byl založen na analýze životních příběhů zástupců tzv. druhé židovské generace z České republiky a Maďarska a jeho pojetí, design i analýza získaných dat vycházely z narativní teorie (zejména konceptu narativní identity) a principů narativního výzkumu. K židovské identitě tedy autorka nepřistupovala jako k víceméně stále esenci, jež může být správnými metodami objevena a popsána, ale jako k situačně podmíněné pozici jedince neoddělitelné od procesu autobiografického vyprávění a konstruované v tomto vyprávění.

Vyprávěná židovství zároveň odrážejí dlouhodobý teoretický zájem Eleonóry Hamar o problematiku konstrukce významů ve vyprávěních a o uplatnění narativní teorie v religionistice. Publikace rozvíjí témata, jimž se autorka věnovala již ve své magisterské a zejména pak dizertační práci, kterou obhájila na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Tuto knihu tak lze považovat za jakýsi destilát autorčina dlouhodobého zabývání se narativitou a kvalitativním (zejména narativním) výzkumem, destilát v českém prostředí prozatím spíše ojedinělý. Důvodem takového hodnocení je nejen nedostatek českých monografií věnovaných tématům narativity, identity či analýze životních příběhů, ale

i samotné kvality recenzované knihy, zejména důkladné zpracování problematiky narativní teorie a narativního výzkumu ve vztahu k identitě a organické propojení teorie s analýzou konkrétního empirického materiálu získaného prostřednictvím narativních rozhovorů.

Celkově je kniha Eleonóry Hamar zajímavá především ve vztahu ke třem okruhům témat, respektive základním dimenzím autorčiny výpovědi. Jednu z těchto dimenzí je možné popsat jako příspěvek k akademickému studiu židovských kultur a moderních židovských identit, především těch, jež jsou zasazeny ve středoevropském kontextu. Z jiné perspektivy, která odpovídá druhé dimenzi knihy, lze text nahlížet jako příspěvek k teorii identity a ke konceptualizaci procesu jejího utváření, případně (na obecnější úrovni) k tématu narativní konstrukce významů. Třetí dimenzi knihy pak lze shrnout výrazy metodologie kvalitativního výzkumu a analýza kvalitativních dat. Kniha je tak také výpovědí o komplexní povaze analýzy kvalitativních rozhovorů a její text názorně ilustruje, že tato analýza není „pouhým“ přepsáním a teoreticky naivním či nereflektovaným zprostředkováním příběhů informátorů, jakkoli by mohlo být zveřejnění jejich (často velmi silných) vzpomínek z lidského hlediska obohacující či důležitá. Je naopak, alespoň v podání Eleonóry Hamar, procesem zakotveným v dobře zvládnuté teorii a metodologii výzkumu i ve studiu sociokulturního kontextu, určujícího meze možných individuálních výpovědí, či historických proměn zkoumaného jevu.

Tomuto pojetí kvalitativního výzkumu odpovídá také rozvržení knihy. Konkrétně je text strukturován do tří základních částí: části teoretické, části historicko-diskursivní a části věnované druhogeneračním židovským identitám a narativní analýze životních příběhů.

V prvním oddíle knihy autorka představuje teoretické základy svého výzkumu a vysvětluje vztah mezi životním příběhem, procesem utváření identity a teoretickým jednáním jedince. Její klíčovou teoretickou inspirací je Ricoeurova *hermeneutika Já*, z níž vychází jak její koncept narativní identity, tak pojetí procesu výstavby životního příbě-

hu. Hamar zároveň ukazuje své pojetí narativa, identity a narativní konstrukce významů v širším teoretickém kontextu, a to prostřednictvím naznačení souvislostí s diskusemi, teoriemi či koncepty v různých, nejen sociálněvědných, disciplínách (vedle sociologie ve filosofii, historiografii či literárně-filosofické naratologii).

V druhé části knihy věnuje autorka pozornost historickým proměnám zásadním pro formování židovských identit. Zaměřuje se na analýzu zrodu multiplicity a ambivalence židovských identit a sociopolitický kontext tohoto zrodu. Multiplicita a nejednoznačnost jsou totiž podle autorky příznačné i pro současné židovské identity, podobně jako různé strategie vyrovnávání se s nimi. Za klíčové pro jejich nástup považuje Hamar složitosti přeměny evropských společností shrnované pod pojem „modernizace“. Potěšitelné je, že její výklad nezůstává jen na úrovni abstraktního modelu „předmoderní společnosti a její radikální proměna, kterou přináší modernita“, ale sleduje konkrétní transformační změny, jež identifikuje jako aspekty modernizace. Podrobněji jsou rozebrány dva, z autorčiny perspektivy zásadní, modernizační procesy: proces emancipace židovských komunit/jednotlivců a *haskala* neboli tzv. židovské osvícenství, stejně jako různorodé reakce na ně. Hamar v této souvislosti zároveň ukazuje, že pod kategorií „židovská identita“ či „židovství“ se, v souvislosti s výše zmíněnou pluralizací a problematizací, skrývá velké množství různých a často nesourodých až deklarativně opozičních forem a životních stylů, jejichž prvky se pak v rozličných konstelacích objevují také v současných životních příbězích.

Autorčino sledování historické dimenze artikulace židovské identity je propojeno s nastíněním diskursivních proměn týkajících se perspektiv či pozic, z jakých je subjekt „Ž/žida“ konstruován. Zahnutí analýzy obecnějších diskursů určujících způsob definování „židovství“ není samoučelné, naopak vychází z toho, že autorka vidí úzký, „dialogický“ vztah mezi vytvářením osobního životního příběhu a širšími diskursy. Postup blízký diskursivní analýze se objevuje také ve třetí části knihy v rámci kapitoly,

v níž autorka problematizuje a analyzuje kategorii/jev židovské druhé generace. Hamar přesvědčivě ukazuje, že tato „druhá generace“ není něčím samozřejmým, co by přirozeně sdužovalo potomky Ž/židů zasažených holocaustem. Naopak, zrod této entity umísťuje do konkrétního času a kontextu 70. let 20. století a spojuje s diskursivními proměnami týkajícími se jak konstrukce holocaustu a jeho přeživších, tak například prosazení konceptu mezigeneračního přenosu traumatu v psychiatrickém diskursu. Zároveň ukazuje, jak se diskurs o druhé židovské generaci promítá nejen do produkce vědeckého vědění či beletristických počínů, ale také do různých aspektů vyprávěných životních příběhů.

Důkladnou pozornost, kterou Hamar věnuje historickým a diskursivním souvislostem vznikání a proměňování moderních židovských identit, lze odvodnit jejím pojetím identity: osobní identity nechápe jako výsledek čistě individuální kreativity, na druhou stranu ovšem ani jako přímý plod působení sociálních kategorií. Jinak řečeno, identita je formována jak působením společnosti, tak také interpretační a imaginativní aktivitou vypravěče. Vyprávěný životní příběh (a identita v něm konstruovaná) vzniká jako výsledek souhry mezi pamatovanými událostmi a prožitky vypravěčova života a sociálně prostředkovanými významy a hodnotami, sdílenými způsoby vyprávění ve vztahu k určitému tématu či reprezentacemi objektů. Životní příběhy jsou tak chápány jako místa, kde dochází k setkávání individuálního a sociálně sdíleného a k dialogu mezi nimi (např. s. 221-222). Zajímavé a důležité střípky v mozaice teoretického příběhu o narativní identitě představují také autorčiny poznámky na téma nedostatečnosti a nejednoznačnosti kategorií „náboženský“ a „sekulární“ při popisu moderních židovských identit (s. 82-86, 190) či zpochybnění užitečnosti jiných binárních opozic (např. relace židovská versus nežidovská identita) pro konceptualizaci těchto identit (s. 87-91).

Třetí část knihy je pak (vedle již zmíněného rozboru pojmu druhé židovské generace) věnována podrobnějšímu představení autorčina terénního výzkumu a detailní ana-

lyze jednotlivých životních příběhů tzv. holocaust-Židů neboli příslušníků druhé židovské generace, v jejichž vyprávěních vytváří téma holocaustu klíčový referenční bod. Na těchto rozhovorech autorka mimo jiné demonstruje, jak subjektivní dimenze identity v příbězích interaguje s příběhy rodičů či jiných příbuzných i s „nadindividuálními“ příběhy o druhogeneračních Ž/židech (přebíranými z odborné i vzpomínkové literatury nebo slýchanými od židovských přátel) či se specifickým diskursem o holocaustu. V rámci analýzy šesti vybraných životních příběhů sleduje Hamar souvislost mezi strukturou příběhů, organizací jejich zápletky a podobou vznikajících židovských identit i to, jak určitý způsob výstavby příběhu umožňuje řešit některé nejednoznačné či problémové aspekty „židovství“ (např. rozpor mezi připsanou a chtěnou identitou či mezi různými možnými vyjádřeními „židovské identity“).

Na celé knize bych chtěla vedle zajímavých analýz vyzdvihnout také důslednost a pečlivost autorky, s níž vysvětluje užívané teoretické koncepty a propojuje je s popisem metodologie výzkumu i s analýzou dat. K její badatelské poctivosti patří také to, že neopomíná zahrnout „příběh“ výzkumu samotného a že tento metodologický příběh obsahuje nejen osvětlení metody sběru dat a jejich analýzy, ale i reflexi vlastní pozice ve výzkumném procesu a ve vztahu k respondentům. Velmi také oceňuji, že se Hamar nevyhýbá ani popisu vlastních obav v průběhu výzkumu či kritických míst výzkumného procesu. Škoda jen, že některá zajímavá místa výzkumu jsou popsána příliš stručně, a zůstávají tak pouze naznačena (podrobnější vysvětlení a reflexi bych uvítala zejména v případech poznámky o rozdílech ve struktuře rozhovorů prováděných v první a druhé fázi výzkumu). Celkově lze ale říci, že metodologická důslednost autorky činí z této knihy také cenný materiál pro začínající kvalitativní výzkumníky.

Knihu *Vyprávěná židovství* tak lze určitě doporučit výzkumníkům/výzkumnicím a studentům/studentkám zajímajícím se o využití narativních technik v kvalitativním výzkumu. Zároveň je tato kniha cenná pro zájemce/zájemkyně o studium judaismu, ži-

dovských kultur a moderních artikulací židovství. Zatřetí ji pak lze doporučit všem, kdo se zajímají o problematiku utváření osobní identity a roli vyprávění v tomto procesu či o téma narativní konstrukce reality.

MICHAELA ONDRAŠINOVÁ

Inken Prohl, Religiöse Innovationen: Die Shintō-Organisation World Mate in Japan,

**Berlin: Dietrich Reimer Verlag
2006, 416 p.
ISBN 978-3-496-02794-2.**

In late December 2008 the Japanese Agency for Cultural Affairs (*bunkachō*) recorded 182,601 religious corporations (*shūkyō hōjin*) comprising mainly religious edifices that are in a great measure maintained by Buddhist and Shintō traditions. However, the data base also covers multitudinous individual religions including a large number of what the Japanese call *shinshūkyō* (new religions), i.e. religious movements that have emerged since 1800, or *shinshinshūkyō* (new new religions), i.e. religious movements that have been founded in the past few decades. Some of these traditions play a significant role in contemporary Japanese society engaging in the political discourse, in social service activities and/or in the field of education. Movements like the Sōka Gakkai, Risshō Kōseikai or Kōfuku no Kagaku are said to potentially draw upon hundreds of thousands or even millions of followers underlining their strong momentum in modern Japan. Among the more influential and spotlighted new religions we can find a movement which despite a comparatively small number of adherents – totaling around 50,000 – has evolved into a dynamic and well connected player in the domestic religious landscape. The Shintō based religious tradition World Mate (*wārudomeito*) was founded by Fuka-

mi Tōshū (born 1951 by the name of Handa Haruhisa), purportedly a successful businessman, ritual expert and gifted spiritual medium, who is not only the figurehead of this particular religious organization but the mastermind behind a veritable conglomerate.

The study at hand is based on extensive field research by the author conducted between 1995 and 1997, and was approbated as a postdoctoral dissertation (*Habilitation*) at Free University Berlin in 2003. It is the first comprehensive and in-depth investigation of World Mate, a religious tradition that is still hardly known outside of Japan. The author Inken Prohl is Professor of Religious Studies at the University of Heidelberg and distinguished specialist of contemporary Japanese religions. In her opus she endeavors to thoroughly inquire into the manifold facets of World Mate thereby employing a mixed methodological approach combining philological and social scientific methods. Prohl chiefly relies on the output of her field research and Japanese source materials also taking into account a vast amount of recent Japanese and, of course, Western scholarship.

The Romanization of Japanese follows the Hepburn system with some modifications in terms of diacritics concerning the rendering of *katakana* (adding a circumflex instead of a macron for indicating long vowels). The Romanization of Chinese follows the Wade-Giles system. The writing style is smooth and with respect to formality the study meets the demands of high quality research. At the end of the book the author provides a short glossary (p. 375-384) which contains a selection of Japanese terms and their corresponding Romanization including a short translation/explanation. At this point, however, I believe a more complete glossary covering all Japanese terms that have been used in the text would have been more expedient. Moreover, at times, particularly when discussing Fukami's teachings, I miss some further references that would have been valuable to follow up some details.

The study consists of 9 chapters, the glossary, a voluminous bibliography (p.